RODICA MARIAN, *Luna şi sunetul cornului. Metafore obsedante la Eminescu,* [f.l.], Editura Paralela 45, [2003], 277 p.

Conceptul de „text poetic integral”, introdus de Rodica Marian şi aplicat în exegeza *Luceafărului* eminescian, propunea relevarea sensurilor luând în considerare textul definitiv şi variantele, cu aplecare specială asupra *cuvântului,* în *„Lumile” luceafărului (o reinterpretare a poemului eminescian),* Cluj-Napoca, 1999; demersul a fost urmat imediat de o reeditare a textelor respective, cu toate variantele şi formele extrase din ediţia Perpessicius, într-o modalitate de prezentare care să faciliteze consultarea şi traseul ideilor şi expresiei pe parcursul elaborării poemului (Mihai Eminescu, *Luceafărul. Text poetic integral,* Cluj-Napoca, 1999), ceea ce asigură un instrument de lucru valoros pentru oricare cercetător al creaţiei eminesciene. În anul următor apărea un produs pe suport CD, cu facilităţi deosebite de consultare a textelor şi variantelor (prin colaborarea unor lingvişti de la Institutul „Sextil Puşcariu” cu un grup specialişti în informatică de la Software ITC), la care s-au adăugat concordanţele textului integral (lista tuturor ocurenţelor pentru fiecare cuvânt, cu un scurt context), un modul de analiză morfologică a fondului lexical respectiv, dicţionarul *Luceafărului* în formă automatizată, texte introductive, copiile manuscriselor, recitarea poemului în interpretarea lui Ion Caramitru (înregistrată special pentru această lucrare complexă) etc.

Metoda, dovedindu-se deosebit de fertilă, este aplicată şi în noua lucrare semnată de Rodica Marian. De data aceasta alcătuirea corpusului de lucru devenea mult mai dificilă, prin faptul că „motivele obsedante” ale lunii şi cornului apar în texte foarte numeroase şi variate, care au trebuit căutate şi selectate din întreaga creaţie poetică eminesciană: *Peste vârfuri, Bogdan Dragoş, [Luna trece lin prin ceaţă], Peste codri sta cetatea…, Miron şi frumoasa fără corp, Povestea teiului, Lasă-ţi lumea…, [Prin negre crengi de brad], Dorinţa unui dac, Mai am un singur dor* cu variantele, *Făt-Frumos din tei, Sara pe deal, Muşatin şi codrul* – o *Anexă* însumând peste 40 de pagini.

Dintru început este atacat un domeniu crucial pentru segmentul ales: *Romantism, duh eminescian, suflet românesc. Un sens specific al morţii în universul poetic eminescian,* capitol de sinteză pentru tot ceea ce este semnificativ în creaţia lui Eminescu şi tot ce s-a spus, pertinent, cu privire la acest subiect. Răspunsul dat referitor la originea unuia dintre motivele studiate, motivul cornului, este că nu trebuie legat în mod necesar de influenţa romantismului german, ci ar fi vorba de un paralelism cultural (p. 17–18). Punând la contribuţie afirmaţiile lui D. Popovici, Lucian Blaga, Sextil Puşcariu, Tudor Vianu şi Zoe Dumitrescu-Buşulenga, autoarea trage nişte concluzii: „Structural, aşadar, Eminescu avea preocupări ce se întâmplă să fie tipic romantice, dragostea pentru literatura populară, fascinaţia pentru vechime, pentru trecut, ca şi concepţia despre sacralitatea actului artistic” (p. 21). Să se fi stins oare ecourile programului *Daciei literare* într-atât, încât regăsirea celor mai multe dintre ideile de acolo să fie numai întâmplătoare? Mai degrabă erau acestea idei în spiritul vremii poetului, cu care înclinaţiile sale artistice, rezultate din asimilarea unei vaste culturi universale, aveau consonanţe puternice.

În ceea ce priveşte „*dorul* românesc” (vezi şi capitolul următor, p. 106 şi urm.), ar trebui să procedăm, în logica limbii, conform şi etimonului latin, la relaţia cu ‘durere’ (şi anume ‘durere provenită dintr-o cauză interioară’, nu cauzată din exterior), sens păstrat încă de cuvânt în anumite zone; de aici ‘aspiraţie intensă, dureroasă, spre ceva’, apoi ‘lipsă resimţită acut a unei persoane’ şi ‘suferinţă provocată de absenţa cuiva’; *dorul de moarte* nu este, aşadar, un *dor* din care s-a pierdut componenta erotică, ci anterior acesteia. Nostalgia, tristeţea, melancolia nu ţin de esenţa termenului, în schimb sensul originar, etimologic, de ‘durere’, transferat în zona psihicului, intră în componenţa înţelesului, în funcţie de context, răzbătând mai ales în poezia lirică. Oricum, sondarea adâncurilor filozofice ale acestui sentiment îşi are utilitatea.

Concepţia despre moarte, de la viziunea mioritică la străvechea mentalitate mitică, apoi la budism, la Schopenhauer şi la substratul filozofic al *Luceafărului,* totul e supus relaţionării şi diferenţierii. Multitudinea de interpretări, asupra cărora autoarea se opreşte cu deosebită răbdare şi spirit critic, ne arată o poezie cu faţete mereu noi, un Eminescu al fiecărui timp, în care trăirile sunt nuanţate la nesfârşit, şi nu este vorba doar de subiectivitatea lectorului, ci de conţinutul acestui uriaş receptacol, care este departe de a fi uniform, ceea ce se opune generalizării, absolutizării unui singur mod de a concepe, de a trăi şi de a simţi tot ceea ce vine în legătură cu ideea morţii pentru ansamblul creaţiei eminesciene, de a interpreta întreaga partitură pe o singură coardă, într-un cuvânt – tiparului.

Următorul capitol este consacrat melancoliei în raport cu elegia, un concept destul de larg şi evoluat în timp, încât să cuprindă o mare parte dintre poeziile lui Eminescu, dacă se fac adnotările de rigoare. Este un domeniu care presupune o mare subtilitate de interpretare, apropiere de universul liric eminescian, în care orice delimitare tranşantă comportă un risc. Metoda lecturii textului poetic integral este aplicată cu real profit şi poeziei *Peste vârfuri*, considerată cu bun temei ca emblematică. Numeroasele încercări ale poetului, pe lângă forma publicată, înseamnă nu doar căutări ale unor expresii adecvate, ci înregistrarea unor *stări sufleteşti,* sugerate de textul antum sau pe care le intuim doar. Se poate aplica, fără îndoială, criteriul cantitativ, al ponderii lor în variante (cf. p. 89), ceea ce nu înseamnă să eludăm sau să minimalizăm altele, cum ar fi versurile referitoare la sunetul cornului: *Mai departe – mai departe / Mai încet – tot mai încet / Liniştit,* ***nemângâiet*** */ Ca* ***durerile****-mi deşarte,* cu varianta *Ca* ***dureri*** *de-amor, deşarte* (p. 231 din *Anexă;* s. n. F. Ş.).

Căutând fisuri şi puncte de sprijin în exegezele de până acum, afirmaţiile sunt foarte fin nuanţate, încât ar putea să pară contradictorii: „Nu este aici, în *Peste vârfuri,* mi se pare evident, nici o melancolie ca un fel de nedefinită tristeţe, precum dorul românesc nu încape în semnificaţia nostalgiei” (p. 25); iar pe urmă: „Evidenţa elementului «senin» sau «lipsit de zguduiri sumbre» în «intimitatea melancolică» a simţirii eminesciene am detaliat-o în capitolul dedicat mentalităţii morţii la români, ca dimensiune existenţială ori ca element fundamental în matricea stilistică ce s-a revelat în Eminescu” (p. 58). Cele două afirmaţii sunt corolarul unei demonstraţii ample, remarcabile, chiar dacă merge uneori împotriva evidenţei sau a aparenţei – şi poate chiar din acest motiv. Altfel este greu de explicat cum, punând pe prim-plan, ca principiu, analiza lexico-semantică, se citesc într-un alt registru, prin translaţie, termeni indubitabil definitorii ca stare de spirit pentru textul respectiv *(****Melancolic*** *cornul sună* şi *Sufletu-mi* ***nemângâiet*** */* ***Îndulcind*** *cu dor de moarte).* Este, probabil, consecinţa încercării de a lărgi foarte mult cadrul de interpretare şi de a pune sub acelaşi semn ceea ce poate reflecta momente diferite şi stări de spirit diferite din creaţia eminesciană. Nu uităm însă că termeni al căror sens propriu se înscrie în câmpul semantic al suferinţei mai sunt folosiţi şi în alte poezii: *Sara pe deal,* cu tentă bucolică, evocă momente ale unei iubiri împărtăşite, totuşi *buciumul sună* ***cu jale****, apele* ***plâng****;* peisajul voalat astfel, la căderea serii, şi cunoscuta gravitate, adăugată de aspectul sonor al versurilor, trec sentimentul într-o zonă de mare profunzime.

Ne oprim puţin asupra dezbaterii privitoare la utilizarea nearticulată a unor substantive „unice”, precum *lună* (p. 92–93), ca trecere de la obiect la o altă stare a materiei, pe care o socotim (fără să contestăm dezvoltarea altor componente poetice) evoluţie semantică de la ‘corp ceresc’ la ‘lumină reflectată de un corp ceresc’ (precum se întâmplă mai ales cu *soare),* care este simţită ca specific eminesciană, pentru felul cum a pus în valoare coexistenţa sensurilor, ambiguitatea, folosirea numelui nearticulat fără a fi precedat de prepoziţie.

Investigarea conţinutului unor cuvinte în contextul poetic încalcă, uneori, ceea ce permite gramatica: la verbul *a trece (Peste vârfuri trece lună),* ambiguitatea sensurilor ‘a străbate un spaţiu, a pătrunde’ şi ‘a face o mişcare de deplasare peste, pe lângă sau printr-un anumit loc’ este imposibilă (ceea ce nu rezultă clar din definiţii), întrucât numai cel de al doilea se construieşte cu determinări introduse prin prepoziţia *peste* ‘deasupra’. Există cu adevărat în acest vers ceva ce depăşeşte descrierea, ce ar părea neidentificabil în lexic – acea „regală”, impasibilă depărtare a astrului nopţii de tot ce e pământesc, care se poate însă decela prin două valori ale prezentului, şi care este foarte bine surprinsă: „nedeterminarea lunii se propagă în dezmărginirea spaţială într-un fel de atemporalitate suprapusă prezentului din *sună,* amplificând categorial adevărurile trăirii poetice” (p. 94).

Urmărind firul metaforelor obsedante lună–sunet de corn, concluzia este că fiecare figură luată separat, dar mai cu seamă conjugate, sunt emblematice pentru ambivalenţa viaţă–moarte, fericire–durere, uitare de sine–palpitul enigmatic al trăirii absolute (p. 141). Cartea relevă documentare vastă şi înclinaţie spre analiză lucidă, o înţelegere a poeziei care decurge din două direcţii: semnificaţiile desprinse de alţi autori şi cele desprinse din propria lectură, avizată, a textului poetic integral, contribuind substanţial la cunoaşterea profunzimii poeziei eminesciene.

FELICIA ŞERBAN
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviţă, 21

CAMELIA UŞURELU, *Categoria factitivului în limba română*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2005, 216 p.

Lucrarea Cameliei Uşurelu, *Categoria factitivului în limba română,* marchează un moment important în istoria cercetărilor de acest tip.

Structurată în şase capitole, fiecare cu mai multe subcapitole, îmbinând demersul inductiv cu cel deductiv, într-o confruntare a elementelor teoretice cu analiza faptelor de limbă înregistrate, lucrarea are drept obiectiv studierea verbelor „factitive/cauzative privite atât sintactic, cât şi semantic" (p. 9).

În capitolul I, intitulat *Perspective de abordare teoretică şi metodologică a verbelor factitive*, se conturează reperele teoretice ale lucrării, ce se bazează pe un număr de contribuţii anterioare, româneşti şi străine, privitoare la problema cauzativelor şi de lucrări fundamentale, ilustrative pentru diverse orientări teoretice: perspectiva tradiţională, teoria generativ-transformaţională, perspectiva funcţionalistă, perspectiva tipologică, perspectiva pragmatico-semantică, perspectiva cognitivă. Atenţia autoarei se centrează asupra lucrărilor străine care se referă tangenţial la factitive (Noam Chomsky, Guglielmo Cinque, Jane B. Grimshaw, Charles Fillmore, John Lyons, A. J. Greimas şi J. Courtés, Bernard Pottier etc.) şi asupra unor lucrări de gramatică contrastivă (Mihaela Romaşcanu, Alexandra Cuniţă, Maria Manoliu-Manea).

Se acordă un spaţiu larg perspectivei tipologice (Bernard Comrie), cauzativitatea fiind considerată, din acest punct de vedere, unul dintre parametrii ce dau seamă de tipurile structurale de limbi. Pornind de la observaţiile autorilor ce au studiat funcţionarea parametrului cauzativităţii, Camelia Uşurelu introduce consideraţii privitoare la situaţia din limba română în comparaţie cu alte limbi. Concluzia la care se ajunge este că „din perspectivă tipologică, româna nu se deosebeşte de celelalte limbi romanice în ceea ce priveşte exprimarea situaţiei cauzale" (p. 27).

Din cadrul propus de gramatica cognitivă, autoarea îşi focalizează atenţia asupra direcţiei teoretice deschise de Leonard Talmy şi William Croft, care concep evenimentul ca macrostructură cauzală (p. 28-32). Deşi preia din teoria cognitivă concepte de bază („cauzalitate voliţionară", „cauzalitate inductivă", „cauzalitate fizică", „cauzalitate afectivă", „proces cauzativ", „proces eventiv"), Camelia Uşurelu se distanţează, în analiza sa, de această abordare care ar determina „o lărgire nejustificată a clasei cauzativelor" (p. 31).

Capitolul al doilea, *Definirea conceptului „cauzativ/factitiv". Cauzativizarea*, are ca punct de plecare situarea factitivelor în cadrul clasei verbului: cauzativele reprezintă o clasă sintactico-semantică lipsită de omogenitate. Clasa cauzativelor este eterogenă atât din punct de vedere sintactic (înglobează verbe bivalente sau trivalente), cât şi semantic (cauzativele pot fi verbe momentane sau durative, verbe de acţiune sau de devenire). Ceea ce uneşte cauzativele este prezenţa semului [+Cauzativ], care poate fi inerent (existent în matricea semantică originară a verbului) sau dobândit (în urma încorporării unui verb operator în matricea semantică a verbului, deci în urma cauzativizării)